

De geschiedenis van Westzaan opnieuw beschreven

door WILLEM TIP/deel 77

Hongerwinter

De onderdrukking bereikt haar hoogtepunt in 1944 na de mislukte slag om Arnhem. Westelijk en noordelijk Nederland gaan de hongerwinter in. Het nijpende voedseltekort, door de bezetter kunstmatig vergroot, leidt in de steden tot een onoverzienbare ellende. Om aan brandstof te komen, trekken in de Zaanstreek grote groepen mannen erop uit om in de Wijde Wormer bomen te gaan zagen. Vaak wordt dit weer belet, of wordt het 'onwettig verworvene' afgenomen. Onbewoonde huizen worden leeggehaald en gesloopt. De houten spoorweghalte van Koog Bloemwijk verdwijnt in een enkele nacht. Die is sinds de spoorwegstaking van september 1944 toch niet meer in gebruik. De ponten over het Noordzeekanaal varen niet meer. Ze liggen aaneengeregeng tot een schipbrug. De bewoners van Amsterdam trekken er over heen naar het noorden om nog enig voedsel te bemachtigen. Het broodrantsoen bedraagt in december 1944 niet meer dan 600 gram per persoon per week. Later wordt het nog minder: 500 gram per week. De winter van 1944-1945 is bovendien koud en langdurig. De vorst zet in op 23 december en duurt tot 30 januari. Op 30 januari breekt een sneeuwstorm los bij zeven graden vorst. In Amsterdam sterven veel mensen van kou en ontbering. In de Zuiderkerk daar herbergt men 1600 doden.

Zweeds wittebrood

Enige verlichting brengt het Zweedse meel dat vanaf 27 februari 1945 beschikbaar komt. Het meel komt aan per schip in Delfzijl. Van daaruit wordt het verder verdeeld.

In Westzaan wijst het gemeentebestuur vijf bakkers aan die van het meel brood mogen bakken. De bakkers Windhouwer, Lammes, Gerrit en Cor Smit, Verhoef en Hondius. Ze stoken hun ovens met takken en sloop hout. Iets anders is er niet.

Vanaf februari 1945 tot een maand na de bevrijding werkt in Westzaan de zgn. 'Noodorganisatie'. De hout-handelaar P. Rot wordt voorzitter, de fabrikant P. Molenaar is als lid belast met de voedselverdeling. Onder de Noodorganisatie valt ook het al

bestaande Vrouwen Hulpcomité. De Noodorganisatie werkt vanuit de Christelijke School. Ze reikt tot en met juni 4500 porties voedsel uit aan behoeftige gezinnen, zieken en zwakken. Rond honderd kinderen en omstreeks 20 jongeren van 14 tot 18 jaar die ondervoed zijn geraakt, krijgen daarnaast maaltijden uit de dieetkeuken van Verkade. De maaltijden worden dagelijks, ook op zondag aangevoerd met een bakfiets. Een medewerker van de blauwselfabriek Avis berijdt het voertuig. De uitdeling heeft plaats in de Noorder- en de Zuiderschool.

Op school delen de onderwijzers ook noodrantsoenen en koek uit. Vanaf april 1945, als de bevrijding naderbij komt, krijgen de kinderen vitamine C bonbons. In mei, na de bevrijding krijgen ze twee sinaasappels.

Burgemeester Jantzen en secretaris Schoenmaker

Het Westzaanse Raadhuis is in de eerste oorlogsjaren een haard van verzet. Er worden berichten doorgegeven naar Londen, men saboteert de verplichte inlevering van wapens en koper, men werkt de eveneens verplichte collectes voor de 'Winterhulp' van de Nazi's tegen. Ook verspreidt men op het gemeentehuis een anti-Duits boek van de Nederlandse minister van Buitenlandse Zaken, Van Kleffens.

Al in juli 1940 werken burgemeester Jantzen en gemeentesecretaris Schoenmaker mee aan het leveren van blanco persoonsbewijzen. Ze zijn bestemd voor een geheim agent die vanuit Engeland met een parachute in Nederland is gedropt. De geheim agent wordt echter gevangen genomen en uiteindelijk midden 1942 gefusilleerd. Een half jaar later, februari 1943, hebben de Duitsers veldoende aanwijzingen verzameld om burgemeester Jantzen en secretaris Schoenmaker te arresteren.

Beschuldigingen

Ze worden beiden afzonderlijk verhoord waarbij de Nazi's steeds de indruk wekken dat de ander belastende beschuldigingen heeft geuit.

Uiteindelijk wordt toch duidelijk dat de gewraakte persoonsbewijzen uit Westzaan komen. De burgemeester en secretaris worden in oktober 1943 als straf geïnterneerd in kamp Amersfoort. In maart 1944 volgt het ontslag van Jantzen als burgemeester. De NSB-er Vitters van Zaandam volgt hem op. Tegelijk met de eveneens ontslagen secretaris wordt de burgemeester nu vrijgelaten. Allebei mogen ze zich echter in Westzaan niet meer laten zien. Ze brengen de laatste oorlogsjaren door bij familie. Hun onderlinge verhouding is intussen wel bedorven. De indruk dat de een kwaad heeft gesproken van de ander laat zich niet meer wegnemen.

Geen vlotte samenwerking

Op 9 mei 1945 keert burgemeester Jantzen in zijn oude functie terug. Elf dagen later verschijnt ook weer secretaris Schoenmaker. Zijn gezondheid is echter zo slecht dat hij ziekteverlof

krijgt. Hij is bovendien nog steeds ontstemd en eist formeel eeerherstel. Een commissie onder leiding van oud-burgemeester Van Alphen wijdt zich aan het conflict en begint een uitvoerig onderzoek dat tot in 1947 voortduurt. In dat jaar komt ze tot de slotsom dat de beschuldigingen over en weer niet hard gemaakt kunnen worden. Wel meent de commissie dat de burgemeester niet altijd even tactisch en soepel is opgetreden en dat de secretaris zijn goede bedoelingen miskende. In de Westzaanse illegaliteit heerste bovendien verdeeldheid. Op 27 november 1947 bespreekt de Westzaanse Raad het uitgebrachte rapport. Met de kleinst mogelijke meerderheid, zes tegen vijf stemmen neemt men het aan. Ook de Raad kan het onderling niet eens worden. Jantzen blijft nog burgemeester tot 1951. Secretaris Schoenmaker gaat een paar jaar eerder weg. Hij wordt waarnemend burgemeester in Oudorp. ■

Bevrijding in Westzaan met burgemeester Jantzen.

Bevrijding in Westzaan.

Beelden: Westzaanse digitale beeldbank